

РОЗДІЛ II. ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА ДАВНІХ ЧАСІВ І СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

УДК 903.23'14(477.83+477.86)

М.М. Войтович

ТИПОЛОГІЯ АМФОР КУЛЬТУРИ ШНУРОВОЇ КЕРАМІКИ ВЕРХНЬОГО ПРИДНІСТЕР'Я

Стаття присвячена типологічній характеристиці глиняних амфор культури шнурової кераміки (КШК) з території Верхнього Придністер'я. Типологічний поділ здійснений на основі класифікаційної схеми амфор, виконаних для території Південно-Східної Польщі Яном Махніком, яка актуальна і для досліджуваних посудин із теренів українського Прикарпаття. Встановлено, що амфори походять із 27-ми поховань, із яких 19 мають повністю збережений профіль. З огляду на форму та розміри, посудини розділені на декілька типів. У процесі аналізу з'ясовано, що амфори типу А входять до поховального інвентарю раннього етапу існування культури КШК. Амфори типу I, III побутували в середньому етапі, тип II, IV – на пізньому. Також акцентовано увагу на тому, що максимального розповсюдження амфори як вид посуду набрали на середньому етапі, натомість на пізньому вони кількісно поступаються кубкам.

Ключові слова: культура шнурової кераміки, кераміка, типологія, амфора, орнамент, хронологія.

Важливий елемент матеріальної культури давніх спільнот – керамічне виробництво, яке є основною етнічною та хронологічною ознакою археологічних культур. Не виняток і племена КШК, які проживали на території українського Передкарпаття у III тис. до н. е. Єдину типологію керамічних посудин для пам'яток КШК, розміщених на території Верхнього Придністер'я, серед українських науковців розробив Ігор Свешніков. Дослідник виділяє такі: амфори, кубки, миски, посудини з S-подібним профілем, посудини з яйцеподібним профілем і черпаки. Амфори за способом завершення вінець I. Свешніков поділяє на два основні типи: прямі та відхилені назовні [7; 9]. Однак, запропонований поділ не враховує інших метричних і технологічних особливостей посудин. Тому мета запропонованого дослідження – більш детально застановитися на аналізі амфор КШК, оскільки вони – один із хронологічних маркерів зазначеної культури. На значно кращому рівні ця проблематика розроблена на території Південно-Східної Польщі. Основну типологію ру-

хомого матеріалу для краківсько-сандомирської та любачівської групи КШК, зокрема глиняного посуду, розробив Я. Махнік [25]. Типологічний поділ амфор КШК Верхнього Придністер'я подано за цією класифікаційною схемою, оскільки вона актуальна і для вказаних теренів.

Амфори – посудини з випуклим тілом і двома або чотирма петельчастими вушками, прикріпленими у верхній частині корпусу на лінії максимальної випуклості або під основою шийки. Загалом вони походять із 27-ми поховань, із яких 19 мають повністю збережений профіль. З огляду на форму та розміри, посудини належать до декількох типів.

До типу А входять невеликих розмірів посудини (висотою до 15 см) із випуклим приземкуватим корпусом, широким денцем і циліндричною шийкою, орнаментованою заглибленими горизонтальними жолобками. У цих виро-

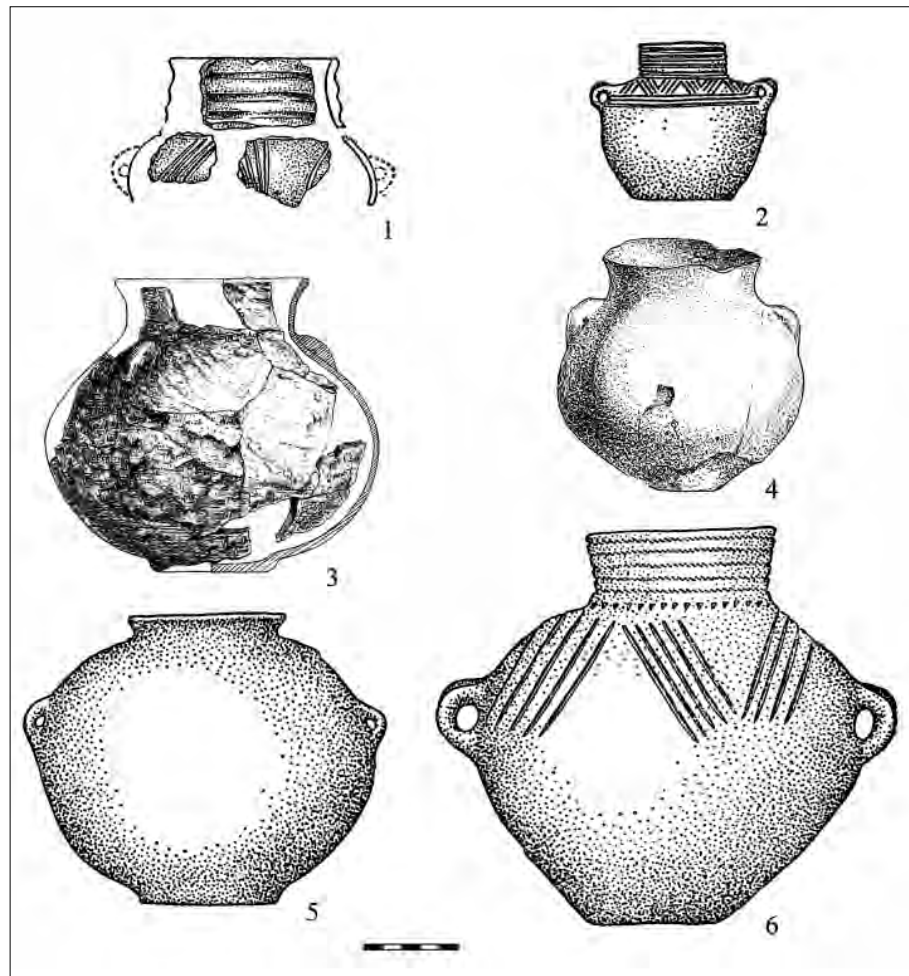

Рис. 1. Амфори: 1 – Кульчиці, курган 8; 2 – Кульчиці, курган 7; 3 – Березець, поховання 2; 4 – Березець, поховання 1; 5 – Кульчиці, курган 2; 6 – Коропуж (за: 1, 2, 5, 6 – 7; 3, 4 – 12)

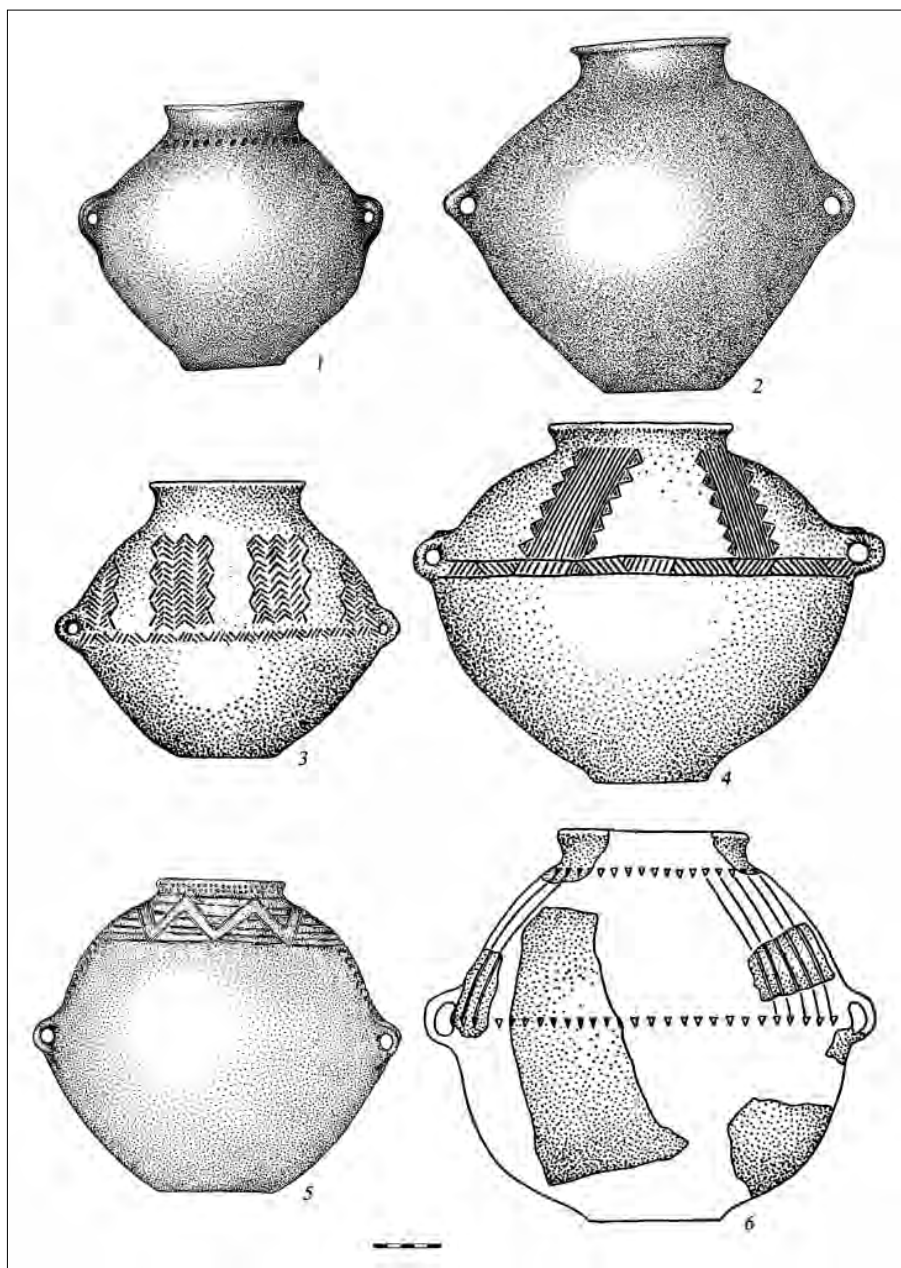

Рис. 2. Амфори: 1 – Рокитне, курган 6; 2 – Стратин, курган 2;
3 – Красів, курган 2; 4 – Колоколин, курган 4, поховання 1;
5 – Колоколин, курган 1, поховання 2; 6 – Красів, курган 1 (за: 7)

бів висота дорівнює або дещо менша від максимальної випуклості корпусу. Повністю збережена амфора з кургану 7 у Кульчицях, окрім горизонтальних жолобків, декорована ще й зигзагоподібним мотивом, який із двох сторін обмежений горизонтальними заглибленими смугами, що утворюють «рамку» (рис. 1:2). Подібна амфора цього ж типу походить із кургану 8 у Кульчицях у значно гіршому стані збереження, її шийка й тіло також орнаментовані заглибленими жолобками, при цьому на тілі останні утворюють пучки з чотирьох косих смуг (рис. 1:1). Описані вироби відомі на значних просторах поширення КШК,

але наймасовіше зафіксовані в Тюрингії, через що їх прийнято називати амфорами «тюрингського» типу. А їхній ранній тип А – одна з ознак «загальноєвропейського горизонту» КШК [17, s. 362–401]. Територіально близькі аналогії до кульчицьких амфор відомі з місцевості Боджаново Вроцлавського воєводства та на пам'ятці Краків–Бежанув, де форма й орнаментация виконані в тому ж стилі [22, р. 14, fig. 5; 26, s. 341, гус. 205:6]. Крім цього, мотив орнаментации шийки амфор із Кульчиць горизонтальними жолобками належить до ознак найстаршої фази розвитку КШК у Європі [29, s. 202]. Отже, дві виявлені посудини з Кульчиць, без сумніву, належать до ранніх пам'яток КШК, які синхронні «загальноєвропейському горизонту».

У 17-ти похованнях виявлено амфори «тюрингського» типу, що належать до типу I [25, tabl. XLVIII]. Посудини цього зразка висотою 16–31 см, корпус сильно випуклий, із двома масивними петельчастими вушками, дно – плоске й рівне. У більшості вушка розміщені у верхній частині опуклості (8/14), дещо менше – на лінії максимальної опуклості корпусу (6/14). В 11-ти виробах діаметр максимальної опуклості корпусу перевищує висоту посудини (коливається у межах 17–32 см). В одному випадку висота амфори незначно більша від опуклості (Стратин, курган 2) (рис. 2:2). Лише в одній знахідці висота суттєво перевищує діаметр тіла (Вікторів, курган 8) (рис. 3:3). Висоту однієї можна встановити гіпотетично (рис. 3:1) (Стратин, курган 1). Ще одна представлена вушком (Кульчиці, ур. Війтова гора, курган 1) [3, арк. 5].

Зовнішня поверхня амфор типу I зазвичай коричневого, світло-коричневого, цеглястого та червоного кольорів зі своєрідними слідами подряпин, що утворилися під час заглажування поверхні. Випал добрий, але часто неоднорідний. Керамічне тісто з домішкою коричневого й цеглястого шамоту. У середині типу I виділено декілька відмін.

До відміни Ia належать амфори з випуклим тулубом, діаметр якого перевищує висоту посудин, і низькими злегка відхиленими назовні вінцями. Сюди входять найбільші

вироби типу I (Красів, курган 1; Колоколин, курган 1, поховання 2; курган 4, поховання 1) (рис. 2:4–6). Висота посудин коливається в межах 26–31 см, максимальна опуклість тулуба – 29–32 см, діаметр вінець – 11–15 см, діаметр донець – 8,6–10,5 см.

Відміна Ib представлена невеликими амфорами з дещо стрункішим випуклим корпусом, двома петельчастими вушками, прикріпленими на лінії максимальної випуклості чи дещо вище, та переважно з добре вираженою закраїнкою денця (Кульчиці, курган 2; Красів, курган 2; Рокитне, курган 6) (рис. 1:5; 2:1, 3). Сюди належать знахідки висотою 16–22,5 см, максимальною опуклістю корпусу 17–24 см, діаметром вінець 9,3–12,6 см, діаметром донець 7,7–10 см.

Амфора з кургану 2 у Стратині репрезентує відміну Ic. Сюди належать досить масивні неорнаментовані посудини, із відхиленими назовні вінцями й наближеним до біконічної форми випуклим корпусом (рис. 2:2). Два масивні вушка стратинської амфори розміщені на лінії максимальної випуклості, з увігнутою посередині поверхнею. Такі ж вироби поширені на території Чехії, зокрема походять із досліджень на могильнику КШК у Віклетіцах [18, abb. 32:11; 42:3; 124:1].

Інша частина верхньодністерських амфор типу I немає чітких відмін серед керамічного матеріалу з території Центрально-Східної Польщі, тому виділяємо такі відміни.

До відміни Id належать посудини з циліндричною шийкою, зовнішня поверхня яких декорована декількома горизонтальними жолобками. Йдеться про посудини з курганів 12 у Кульчицях та 15 у Баличах. Відмінність між ними в тому, що амфора з Балич значно більша (рис. 3:2, 6), денце добре виділене, а діаметр вінець менший від дослідженої у Кульчицях [6, арк. 3, табл. 2:2]. Фрагменти від посудин відміни Id походять і з інших досліджених курганів. Зокрема, вінець із трьома горизонтальними жолобками виявлене в кургані 3 у Кульчицях [3, арк. 12]. Ще одна пам'ятка, на якій знайдено фрагменти виробів вказаного зразка, – знахідки з

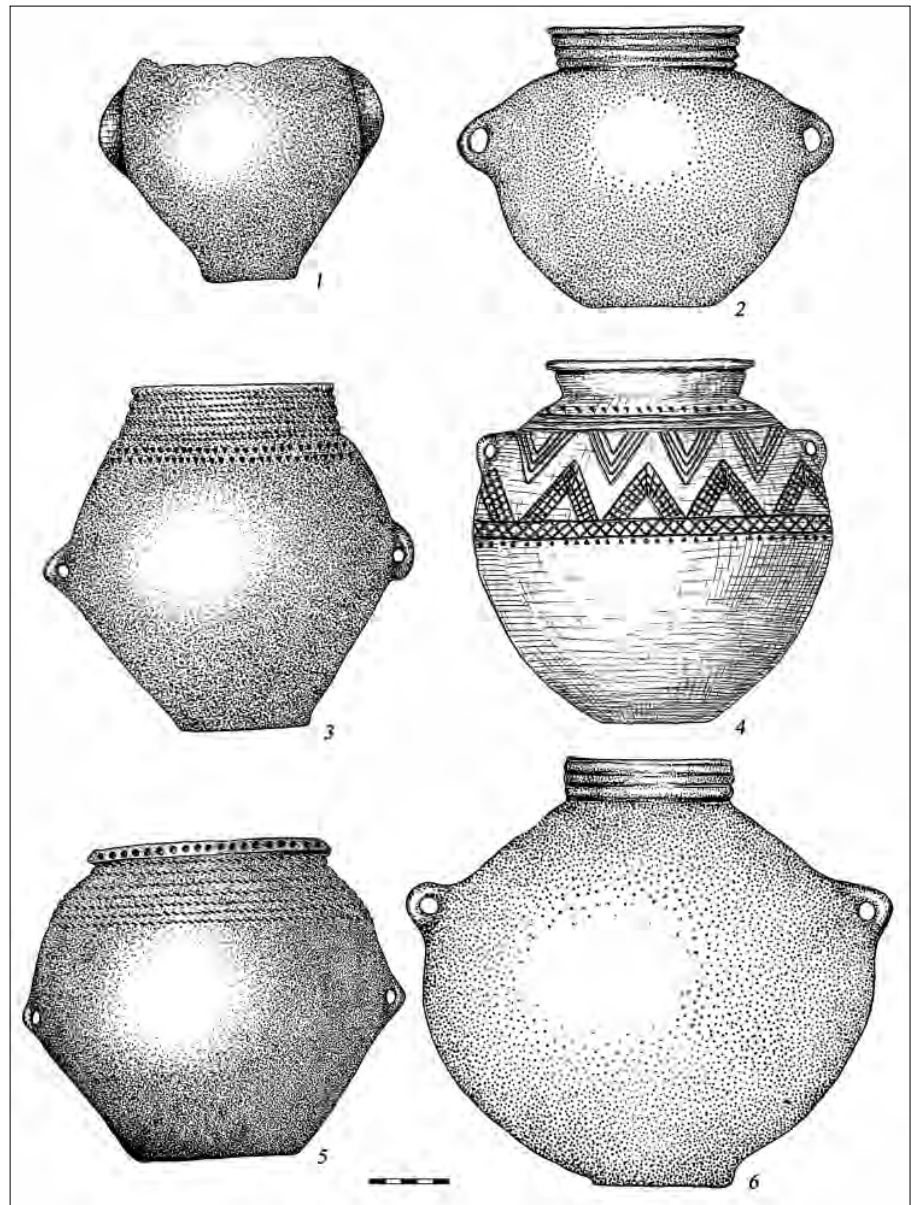

Рис. 3. Амфори: 1 – Стратин, курган 1; 2 – Кульчиці, курган 12; 3 – Вікторів, курган 8; 4 – Болехівці, курган 4; 5 – Рокитне, курган 2; 6 – Баличі, курган 15 (за: 1–3, 5, 6–7; 4–10)

курганного могильника в Серниках (номер кургану невідомий), звідки походить вінець амфори, декороване двома горизонтальними жолобками, а вушко від цієї ж посудини – трьома вертикальними [4, арк. 4]. Відповідники до орнаментуції вушка зі Серників віднаходимо на амфорі типу A із Крбіце на території Чехії [30, s. 9–19, obr. 2:1]. Описані посудини мають близькі аналогії серед керамічних комплексів КШК на території Центральної Європи й пов'язані з виробами типу A «загальноєвропейського горизонту» [20, s. 9–24, гус. 6–11; 21, s. 328].

До відміни Ie входять посудини із вираженим струнким яйцеподібним тулубом, до якого симетрично прикріплено два вушка. Сюди належать дві знахідки, форма однієї з них збережена повністю. Так, випуклість амфо-

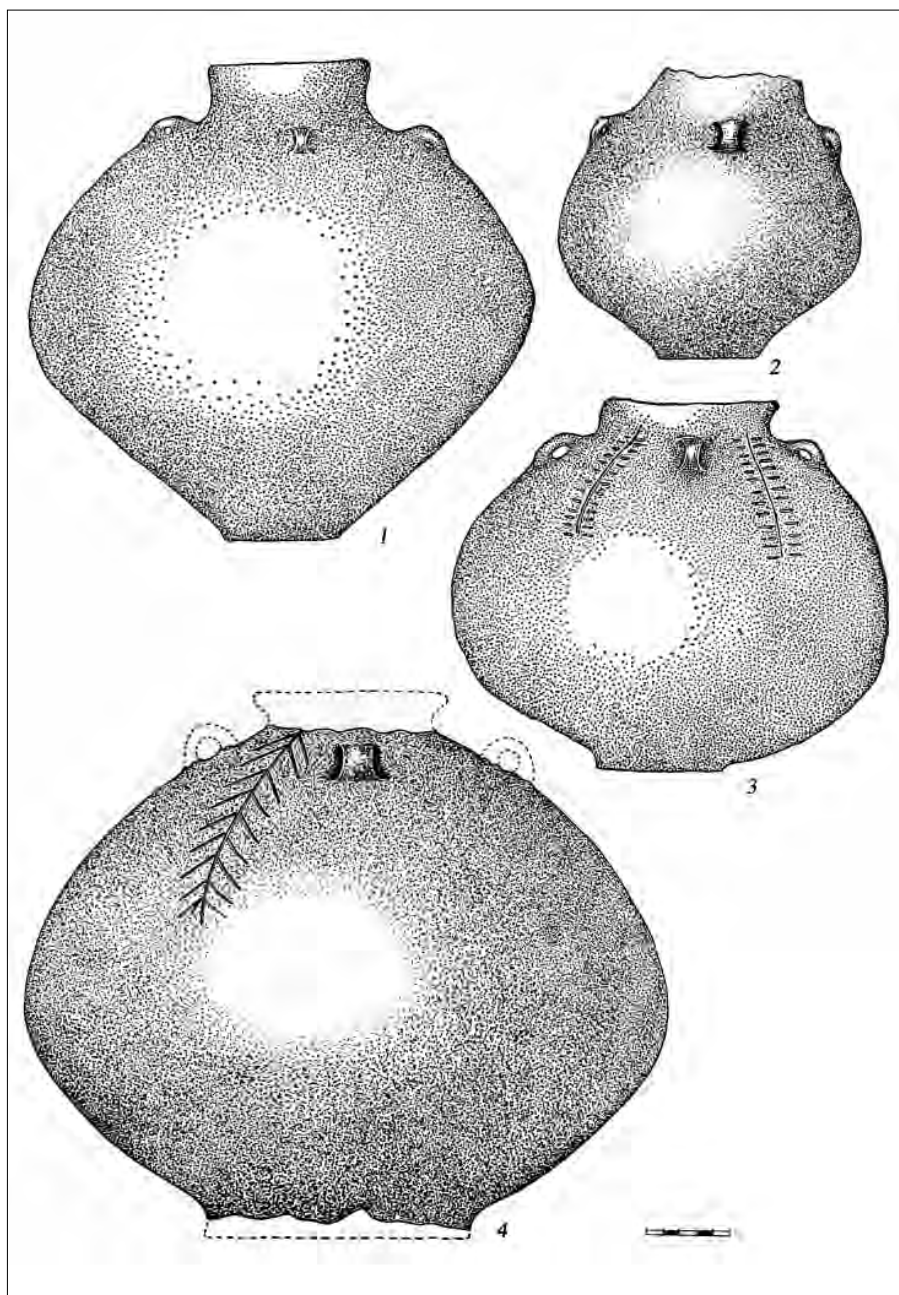

Рис. 4. Амфори: 1 – Баличі, курган 7а; 2 – Кульчиці, курган 15;
3 – Комарно; 4 – Бовшів (за: 1, 3, 4–7; 2–8)

ри з кургану 8 у Вікторові не перевищує висоти посудини, а навпаки має виражену яйцеподібну форму (висота – 23 см, максимальна випуклість корпусу – 21 см) (рис. 3:3). Шийка злегка увігнута всередину й орнаментована чотирма подвійними горизонтальними відтисками шнура. Нижче нанесено дві горизонтальні смуги відбитків трикутників, вершини яких опущені донизу [24, s. 69, tabl. I:3]. Цікаво, що на тому ж місці трикутними насічками вершинами донизу орнаментовані амфори з Коропужа (рис. 1:6), Болахівців (рис. 3:4) (курган 4) та Красова (рис. 2:6) (курган 1). Певні відповідники до зраз-

ка з Вікторова знаходимо в поховальних комплексах буджацької культури в Північно-Західному Причорномор'ї [5, рис. 10]. Друга амфора (Стратин, курган 1) дещо стрункіша, верхня її частина зруйнована, а на лінії максимального діаметра тіла замість вушок розміщені два плоскі півовальні вертикальні виступи (рис. 3:1). Аналогій цим нетиповим вушкам серед пам'яток КШК на території Передкарпаття немає.

Особливість верхньодністерських амфор типу I у тому, що кожна з посудин декорована самобутнім мотивом. У кургані 2 в Красові (рис. 2:3) та кургані 4 у Колоколині (рис. 2:4) верхня частина тіла виробу орнаментована «плетенкою». Проте в першій вона сформована з двох із половиною заглиблених вертикальних смуг ялинки, взятих у рамку, у другій – середина рамки заштрихована заглибленими вертикальними смугами. Амфора з кургану 6 у Рокитному – під шийкою зубчастим овальним штампом (рис. 2:1). Комбінованим орнаментом декорована посудина з кургану 1 у Колоколині, де подвійна смуга меандра із двох сторін заштрихована вертикальними смугами. Зверху над вушками сформована смуга з вертикальних ялинкових насічок (рис. 2:5). Однією смугою овальних вдавлень декорована амфора з широко відкритими вінцями, що походить із кургану 2 в Рокитному. Під вінцями нанесений орнамент у вигляді семи горизонтальних смуг відтисків шнура, виконаних зліва направо. На лінії

максимальної опуклості посудини прикріплені два вушка (рис. 3:5). Своєрідний візерунок виконаний на верхній частині амфори з кургану 4 у Болахівцях, де, крім смуг, зроблених трикутним штампом, нанесений складний геометричний орнамент у вигляді заглиблених ліній, а в місці максимальної опуклості тіла між двома горизонтальними відбиті навхрест короткі смуги, що утворюють сітку та два ряди повернених один до одного заштрихованих трикутників (рис. 3:4) [10, арк. 7, табл. 13:14].

Загалом амфори типу I притаманні для поховань середнього етапу КШК Верхнього Придністер'я та являють-

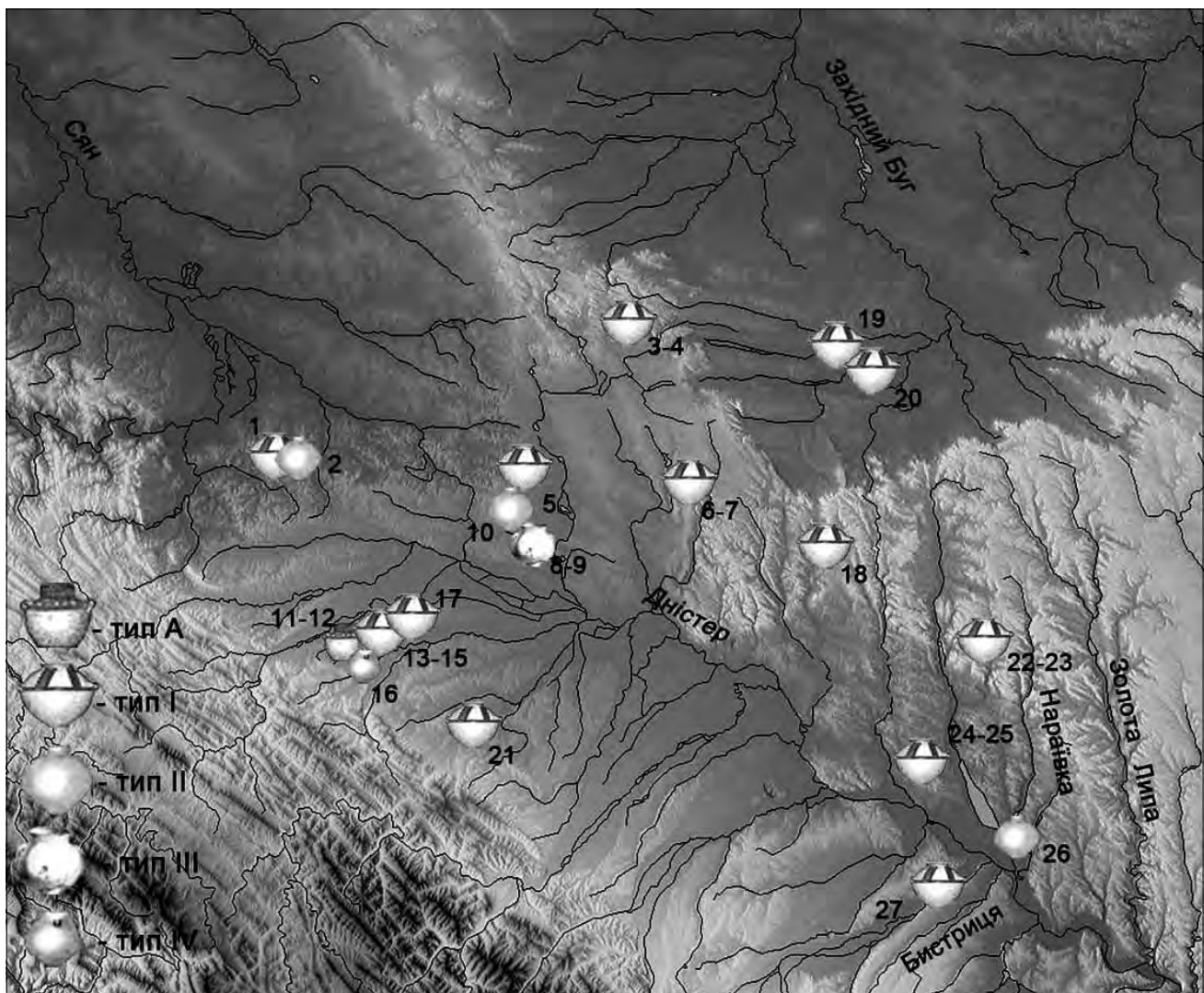

Рис. 5. Локалізація амфор культури шнурової кераміки Верхнього Придністер'я: 1 – Балічі, курган 15; 2 – Балічі, курган 7а; 3–4 Рокитно, курган 2, 6; 5 – Коропуж; 6–7 – Красів, курган 1, 2; 8–9 – Березець, поховання 1, 2; 10 – Комарне; 11–12 – Кульчиці, ур. Могилки, курган 7, 8; 13–15 – Кульчиці, ур. Могилки, курган 2, 3, 12; 16 – Кульчиці, ур. Могилки, курган 15; 17 – Кульчиці, ур. Війтова гора, курган 1; 18 – Серники, курган ?; 19 – Убині; 20 – Новосілки Ліські; 21 – Болехівці, курган 4; 22–23 – Стратин, курган 1, 2; 24–25 – Колоколин, курган 1 (поховання 2), 4 (поховання 1); 26 – Бовшів; 27 – Вікторів, курган 8

ся основною формою серед керамічного посуду [1, с. 116].

Амфори типу ІІ зазвичай неорнаментовані. Ознака цього типу – чотири невеликі вушка, розміщені під шийкою навхрест. Корпус трьох виробів сильно роздутої форми з добре виділеним денцем і злегка відхиленою назовні шийкою. Усі вони належать до відміни ІІс, згідно із класифікацією Я. Махніка [25, s. 33–35]. Форма двох амфор цієї відміни повністю збережена, їхня висота становить 22 см і 26 см, а максимальна опуклість тулуба – 28 см і 27 см, діаметр вінець – 10,4 см і 10 см, денця – 7,5 см. Вушка виробу з кургану 7а в Балічах виконували декоративну функцію (рис. 4:1). Амфора з кургану в Комарному дещо відрізняється від попередньої більш сплюснутим тілом, а між її вушками виконано орнамент у вигляді вертикальної драбинки (рис. 4:3). Мотивом вертикальної ялинки орнаментована верхня частина амфори з Бовшева, яка відрізняється від двох попе-

редніх значно більшою випуклістю корпусу (рис. 4:4). Таким же способом декорована частина керамічних виробів із нішових поховань у Міроціні, розміщених на території Кончутської височини [28, s. 13, 15, гус. 12:1; 14:1; 36].

Амфори з чотирма вушками у верхній частині тіла були популярними в пізніх фазах краківсько-сандомирської та любачівської груп [26, s. 348–349]. Подібні вироби походять із досліджених поховань на Сокальській Гряді [13, s. 45, гус. 3:f; 14, гус. 3:c; 15, s. 78, гус. 2:1; 16, s. 70–71]. Як свідчать результати досліджень тутешніх курганів, захоплення, до складу яких входили чотиривушні амфори, датуються другою половиною ІІІ тис. до н. е. [27, гус. 137].

До амфор типу ІІІ належать дві невеликі посудинки з поховань у Березці, які відповідають відміні ІІа, відповідно до класифікації Я. Махніка (рис. 1:3, 4) [25, tabl. XLVIII]. Корпус сильно випуклий, плавно перехо-

дять у високі лійчасто розхилені вінця. Під шийкою розміщені два невеликі стрічкові вушка. Денце плоске злегка виділене [12, арк. 23–24, 52, табл. 7]. Амфори подібної форми відомі з декількох поховань любачівської групи КШК [23, tabl. LVI:2; 25, tabl. XXIII:4b, c; XXIX:2; XXXIII4:b–c; XXXIV4:b]. Невелику зі сильно випуклим корпусом виявлено в нішовому похованні у Клешанові на території Малополющі. Відмінність між зазначеною посудинкою та виявленим там виробом у тому, що останній орнаментований під шийкою чотирма стрічковими вушками. Однак, зважаючи на весь зафіксований супровідний матеріал, поховання датують «середньоевропейським горизонтом», що відповідає фазі II розвитку цієї культури на території Польщі [19, s. 123–124, рис. 3:а].

IV тип репрезентує чотиривушна амфора з кургану 15 у Кульчицях, яка належить до відміни IVa (рис. 4:2) [25, tabl. XLVIII]. Форма посудини цього типу виразно яйцеподібна, вінця відламані [8, табл. 4:8]. Схожий, але з двома вушками, виявлений у гробниці 3 у Стрільчому на Поділлі. Верх цієї посудини декорований шістьма смугами горизонтальних відбитків шнура, тому можна припустити, що амфора з Кульчиць була подібно орнаментована [11, с. 91, рис. 4:27]. Формою кульчицька тяжіє до виробів пізнього зразка, у неї немає аналогів серед пам'яток середнього етапу.

На основі картографування амфор КШК досліджуваного регіону можна висувати, що тип А, який є однією з ознак загальноєвропейського горизонту та найраніший із-поміж інших типів, виявлений усього на одній пам'ятці, розміщеній на території Дрогобицької височини в Кульчицях (рис. 5:11–12). Найбільша кількість амфор представлена типом І, які виявлені на всій території розповсюдження культури у Верхньому Придністер'ї (рис. 5: 1, 3–7, 13–15, 17–25, 27). Натомість тип III задокументований на пам'ятці на території Львівського Опілля у Березці (рис. 5:8–9). Загалом амфори типу І, III побутували на середньому етапі. Пізнім етапом КШК датуються типи II та IV, до яких належить незначна кількість знахідок, притаманних для цього періоду, оскільки амфори як вид посуду кількісно в цей час поступаються кубкам [2, с. 80]. Якщо знахідки посудин типу II виявлені як на північному заході (Баличі, Комарне) (рис. 5:2, 10), так і на південному сході (Бовшів) (рис. 5:26) поширення культури, то амфори типу IV зафіксовані тільки в одному курганному похованні в Кульчицях (рис. 5:16).

ДЖЕРЕЛА

1. Войтович М. Пам'ятки середнього етапу культур шнурової кераміки на території Українського Прикарпаття. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Львів, 2014. Вип. 18. С. 110–135.
2. Войтович М. Поховальні пам'ятки пізнього етапу культури шнурової кераміки на території Українського Прикарпаття. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Львів, 2016. Вип. 20. С. 69–116.
3. Завада П.І. Картотека. Кульчиці. Львів, 1940-ві рр. / Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 20 арк.
4. Завада П.І. Картотека. Сірники. Львів, 1940-ві рр. / Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 5 арк.

5. Іванова С. Культурно-історичні процеси в Північно-Західному Причорномор'ї (кінець IV–III тис. до н. е.). *Археологія*. Київ : Наукова думка, 2015. № 4. С. 3–21.

6. Свешніков І.К. Звіт про роботу Львівської енеолітичної експедиції в 1969 р., Львів, 1970 р. / Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 24 арк. Од. зб. 303.

7. Свешніков І.К. История Предкарпаття, Подолии и Волини в конце III – начале II тысячелетия до н. э. Диссертация на соискание степени доктора исторических наук. Львов, 1971 р. / Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 411 арк. Оп. 2. Од. зб. 358.

8. Свешніков І.К. Звіт з роботи Енеолітичної експедиції Інституту суспільних наук Академії наук УРСР в 1971 р. / Науковий архів Інституту українознавства. Львів, 1972. Од. зб. 325. 40 арк.

9. Свешніков І.К. Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III – на початку II тисячоліття до нашої ери. Київ, 1974. 208 с.

10. Свешніков І.К. Звіт з роботи Дрогобицького загону Карпато-Волинської археологічної експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР в 1876 р., Львів, 1977 р. / Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 38 арк. Од. зб. 379.

11. Свешніков І. Могильник підкарпатської культури шнурової кераміки поблизу с. Стрільче Івано-Франківської обл. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Львів, 1995. Вип. 6. С. 85–93.

12. Цигилик В.М. Звіт про роботу Ранньослов'янської новобудівної археологічної експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР у 1981 році. Львів, 1982 р. / Науковий архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. 54 арк.

13. Bagińska J. Cmentarzysko kurhanowe kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej – stanowiska: Łubcze 37, Werszczyca 1. *Archeologia Polski Środkowowschodniej*. Lublin – Chełm – Zamość, t. 2. 1997. S. 45–52.

14. Bagińska J. Badania kurhanu kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej w Hubinku, stan. 4, woj. Zamojskie. *Archeologia Polski Środkowowschodniej*. Lublin – Chełm – Zamość, t. 3. S. 69–77.

15. Bagińska J., Koman W. Badania nad kurhanami kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej. *Schyłek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce Środkowowschodniej*. Lublin, 1991. S. 73–87.

16. Bagińska J., Machnik J. Pasterze u schyłku neolitu i początku epoki brązu. *Pradzieje południowo-wschodniej Lubelszczyzny*. Lublin, 2007. S. 61–83.

17. Buchvaldek M. Starší šňůrová keramika v Čechách. *Archeologické rozhledy*. Praha, 1957. T. 9. № 3. S. 362–401.

18. Buchvaldek M., Koutecký D. Vykletice ein schnurkeramisches Gräberfeld. Praha: Univerzita Karlova, 1970. 308 s.

19. Buko A., Ścibior J. Zespół grobowy starszej fazy kultury ceramiki sznurowej z Kleczanowa koło Sandomierza. *Sprawozdania archeologiczne*. Kraków, 1991. T. 43. S. 115–126.

20. Furmanek M. Znalezisko amfory typu "A" kultury ceramiki sznurowej z Książenic, woj. Śląskie a niektóre problemy osadnictwa neolitycznego we wschodniej części Górnego Śląska. *Sprawozdania archeologiczne*. Kraków: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 2003. T. 55. S. 9–32.

21. Jarosz P. Wczesne etapy osadnictwa kultury ceramiki sznurowej w strefie Karpackiej. *Фортеця: збірник заповідника "Тутань"*. Львів: Колір ПРО, 2012. S. 322–332.

22. Jarosz P., Włodarczak E., Włodarczak P. Settlement Finds of the Corded Ware Culture in the Valley of the Upper Vistula. Kraków Bieżanów, Site 33. *Acta Archeologica Carpatica*. Vol. 45. Cracoviae, 2010. P. 7–27.

23. Kempisty A. Kultura ceramiki sznurowej. *Pradzieje ziem polskich. Od paleolitu do środkowego okresu lateńskiego. Epoka kamienia*. Warszawa – Łódź, 1989. T. 1. Cz. 1. S. 262–300.

24. Machnik J. Zabytki z kurhanów kultury ceramiki sznurowej w Wiktorowie (USSR). *Materiały archeologiczne*. Kraków: Muzeum archeologiczne w Krakowie, 1960. T. 2. S. 69–72.

25. Machnik J. Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce. Wrocław – Warszawa – Kraków, 1966. 266 s.

26. Machnik J. Krąg kultury ceramiki sznurowej. *Prahistoria ziem polskich. Neolit*. Wrocław, 1979. T. 2. S. 337–411.

27. Machnik J., Bagińska J., Koman W. Neolityczne kurhany na Grzędzie Sokalskiej w świetle badań archeologicznych w latach 1988–2006. – Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2009. – 280 s.

28. Machnik J., Jarosz P., Mazurek M. Groby ludności kultury ceramiki sznurowej w Mirocinie, pow. Przeworsk. *Nekropolie ludności kultury ceramiki sznurowej z III tysiąclecia przed Chr. w Mirocinie na Wysoczyźnie Kańczuckiej*. Rzeszów, 2019. T. 15. S. 7–139.

29. Młodowska-Przepiórowska I., Włodarczak P. Znalezisko amfory kultury ceramiki sznurowej w Dudkach, pow. Częstochowa. *Sprawozdania archeologiczne*. Kraków: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 2011. T. 53. S. 199–206.

30. Smrz Z., Buchvaldek M. Hrob s A – amforou šňůrové keramiky z Krbic. *Prahistoria*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. T. 23. S. 9–15.

Voitovych M.M. Typology of amphorae of Corded Ware culture in Upper Dnister region

The article is devoted to the typological characteristics of clay amphorae of Corded Ware culture from the territory of Upper Dnister region. Typological division is made on the basis of classification scheme of amphorae made for the territory of South-Eastern Poland by J. Machnik, which is also relevant for examined ceramic ware from Ukrainian Sub-Carpathian region. It is established that amphorae were collected in 29 burials, 17 of them have a fully preserved profile. Depending on the shape and size of ceramic ware they can be divided into several types. Type A is represented by two finds (Kul'chytisi, barrow 7, 8) up to 15 cm high with a convex squat body, wide bottom and cylindrical neck ornamented with deepened horizontal grooves. Type I amphorae (17 finds) prevail. They are characterized by a strongly convex body with two massive eyelets located in the upper part of convexity or on the line of maximum convexity of the body. Among ceramic ware of type I there are amphorae of several forms (a–e) exist. Ceramic ware of this type is mostly richly ornamented with a deep geometric motif (Krasiv, barrow 2; Kolokolyn, barrow 1, 4; Bolekhytisi, barrow 4; Koropuzh). Amphorae of type II are usually unornamented. Four small ears placed crosswise under the neck are the characteristic feature of ceramic ware. Body of three products is strongly distended, with a well-defined bottom and slightly sloping outward neck (Bovshiv; Balychi, barrow 7a; Komarne). Body of tableware of type III is strongly convex, smoothly turns into high funnel-shaped rims. Two small ribbon ears are placed under the neck (Berezets, burials 1, 2). Type IV is represented by a single egg-shaped find (Kul'chytisi, barrow 15). During analysis it was revealed that amphorae of type A can be included in the burial inventory of the early stage of CWC. Amphorae of type I, III existed at the middle stage, type II, IV – at the later one. It is also emphasized that the maximum distribution of amphorae as a type of ceramic ware falls on the middle stage, while at the later stage they are quantitatively inferior to the goblets.

Key words: Corded Ware culture, ceramic ware, typology, amphora, ornament, chronology.

REFERENCES

- Voitovych, M. (2014). Pamiatky serednioho etapu kultur shnurovoi keramiki na terytorii Ukrainoskoho Prykarpattia [Sites of middle stage of Corded Ware culture on the territory of Ukrainian Sub-Carpathian region]. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, issue 18, pp. 110–135. Lviv. [in Ukrainian].
- Voitovych, M. (2016). Pohovalni pamiatky piznoho etapu kultury shnurovoi keramiki na terytorii Ukrainoskoho Prykarpattia [Funerary sites of late stage of Corded Ware culture on the territory of Ukrainian Sub-Carpathian region]. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, issue 20, pp. 69–116. Lviv. [in Ukrainian].
- Zavada, P.I. (1940–vi). *Kartoteka. Kulchytisi [Card catalog. Kulchytisi]*. Naukovyi arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lviv [in Ukrainian].
- Zavada, P.I. (1940–vi). *Kartoteka. Sirnyky [Card catalog. Sirnyky]*. Naukovyi arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lviv. [in Ukrainian].
- Ivanova, S. (2015). Kulturno-istorychni protsesy v Pivnichno-Zakhidnomu Prychornomor' (kinets IV–III tys. do n. e.) [Cultural and Historic Processes in North-West Area of the Black Sea (the late 4th and 3rd millennium BC)]. *Archaeology*, 4, pp. 3–21. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
- Sviashnikov, I.K. (1970). *Zvit pro robotu Lvivskoi eneolitychnoi ekspeditsii v 1969 r. [Report of the work of Lviv Eneolithic expedition in 1969]*. Naukovyi arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lviv. [in Ukrainian].
- Sviashnikov, I.K. (1971). *Istoriya Predkarpatt'ja, Podolii i Volyni v konce III – nachale II tysyachelettia do n. je. Disertacija na soiskanie uchenoi stepeni doktora istoricheskikh nauk [The history of Carpathian region, Podolia and Volyn' at the end of the third – the beginning of the second millennium B.C.] (Extended abstract of Candidates thesis)*. Naukovyj arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lvov. [in Russian].
- Sviashnikov, I.K. (1972). *Zvit z roboty Eneolitychnoi ekspeditsii Instytutu suspilnykh nauk Akademii nauk Ukrainoskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki v 1971 r. [Report on the work of the Eneolithic Expedition of the Institute of Social Sciences of the Academy of Sciences of the USSR in 1971]*. Naukovyi arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lviv. [in Ukrainian].
- Sviashnikov, I.K. (1974). *Istoriia naseleння Predkarpattia, Podillia i Volyni v kints III – na pochatku II tysyacholittia do nashoi ery [Population history of the Pre-Carpathian, Podillia and Volhynia at the end of the 3rd – the beginning of the 2nd millennium B.C.]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Sviashnikov, I.K. (1977). *Zvit z roboty Droghobtskoho zahonu Karpato-Volynskoi arkeolohichnoi ekspeditsii Instytutu suspilnykh nauk AN URSS v 1876 r. [Report of the work of Droghobts squad of Carpathian-Volhynian archaeological expedition of the Institute of social sciences of AS of Ukrainian SSR in 1876]*. Naukovyi arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lviv. [in Ukrainian].
- Sviashnikov, I. (1995). Mohylnyk pidkarpatskoi kultury shnurovoi keramiki poblyzu s. Strilche Ivano-Frankivskoi obl. [Burial complex of Pidkarpatska Corded Ware culture near village of Strilche, Ivano-Frankivsk region]. *Materials and studies archeology of Sub-Carpathian and Volhynian area*, issue 6, pp. 85–93. [in Ukrainian].
- Tsyhylyk, V.M. (1982). *Zvit pro robotu Rannoslavianskoi novobudivnoi arkeolohichnoi ekspeditsii Instytutu suspilnykh nauk Akademii nauk Ukrainoskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliki u 1981 rotsi [Report on the work of the Early Slavic New Archeological Expedition of the Institute of Social Sciences of the USSR Academy of Sciences in 1981]*. Naukovyi arkhiv Instytutu ukrainoznavstva im. I. Krypiakievycha NAN Ukrainy. Lviv [in Ukrainian].
- Bagińska J. Cmentarzysko kurhanowe kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej – stanowiska: Łubcze 37, Werszczyca 1. *Archeologia Polski Środkowowschodniej*. Lublin – Chełm – Zamość, T. 2. 1997. S. 45–52. [in Polish].
- Bagińska J. Badania kurhanu kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej w Hubinku, stan. 4, woj. Zamojskie. *Archeologia Polski Środkowowschodniej*. Lublin – Chełm – Zamość, 1998. T. 3. S. 69–77.
- Bagińska J., Koman W. Badania nad kurhanami kultury ceramiki sznurowej na Grzędzie Sokalskiej. *Schytek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce Środkowowschodniej*. Lublin, 1991. S. 73–87.
- Bagińska J., Machnik J. Pasterze u schyłku neolitu i początku epoki brązu. *Pradzieje południowo-wschodniej Lubelszczyzny*. Lublin, 2007. S. 61–83. [in Polish].
- Buchvaldek M. Starší šňůrová keramika v Čechách. *Archeologické rozhledy*. Praha, 1957. T. 9. № 3. S. 362–401. [in Polish].
- Buchvaldek M., Koutecký D. Viklečice ein schnurkeramisches Gräberfeld. Praha: Univerzita Karlova, 1970. 308 s. [in Polish].
- Buko A., Ścibior J. Zespół grobowy starszej fazy kultury ceramiki sznurowej z Kleczanowa koło Sandomierza. *Sprawozdania archeologiczne*. Kraków, 1991. T. 43. S. 115–126. [in Polish]. [in Polish].
- Furmanek M. Znaleźzisko amfory typu "A" kultury ceramiki sznurowej z Książenka, woj. Śląskie a niektóre problemy osadnictwa neolitycznego we wschodniej części Górnego Śląska. *Sprawozdania archeologiczne*. Kraków: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 2003. T. 55. S. 9–32. [in Polish].
- Jarosz P. Wczesne etapy osadnictwa kultury ceramiki sznurowej w strefie Karpacki. *Фортеця: збірник заповідника "Тустан"*. Львів: Колір ППО, 2012. S. 322–332. [in Polish].
- Jarosz P., Włodarczyk E., Włodarczyk P. Settlement Finds of the Corded Ware Culture in the Valley of the Upper Vistula. Kraków Bieżanów, Site 33. *Acta Archeologica Carpathica*. Vol. 45. Cracoviae, 2010. P. 7–27. [in Polish].
- Kempisty A. Kultura ceramiki sznurowej. *Pradzieje ziem polskich. Od paleolitu do środkowego okresu lateńskiego. Epoka kamienia*. Warszawa – Łódź, 1989. T. 1. Cz. 1. S. 262–300. [in Polish].
- Machnik J. Zabytki z kurhanów kultury ceramiki sznurowej w Wiktorowie (USSR). *Materiały archeologiczne*. Kraków: Muzeum archeologiczne w Krakowie, 1960 T. 2. S. 69–72. [in Polish].
- Machnik J. Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce. Wrocław – Warszawa – Kraków, 1966. 266 s. [in Polish].
- Machnik J. Krąg kultury ceramiki sznurowej. *Prahistoria ziem polskich. Neolit*. Wrocław, 1979. T. 2. S. 337–411. [in Polish].
- Machnik J., Bagińska J., Koman W. Neolityczne kurhany na Grzędzie Sokalskiej w świetle badań archeologicznych w latach 1988–2006. – Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2009. – 280 s. [in Polish].
- Machnik J., Jarosz P., Mazurek M. Groby ludności kultury ceramiki sznurowej w Miocinie, pow. Przeworsk. *Nekropolie ludności kultury ceramiki sznurowej z III tysiąclecia przed Chr. w Miocinie na Wysochyźnie Kańczuckiej*. Rzeszów, 2019. T. 15. S. 7–139. [in Polish].
- Młodowska-Przepiórowska I., Włodarczyk P. Znaleźzisko amfor kultury ceramiki sznurowej w Dudkach, pow. Częstochowa. *Sprawozdania archeologiczne*. Kraków: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, 2011. T. 53. S. 199–206. [in Polish].
- Smrż Z., Buchvaldek M. Hrob s A – amforou šňůrové keramiki z Krbic. *Præhistorica*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. T. 23. S. 9–15. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 26.02.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

